บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2563

แนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

The Guidelines of School Administration Based on the Good Governance of the School Administrators in Chaophraya Network 2, Nakhon sawan Primary Educational Service Area Office 1

นิตยา คงเกษม[1]
Nittaya khongkasame[1]
ปฏิธรรม สำเนียง[2], วรกฤต เถื่อนช้าง[3]
Patitham Samnieng[2], Worrakrit Thuenchang[3]

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 2)เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และครูในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 จำนวน 137 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทาง

---

[1]นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มจร วิทยาเขตนครสวรรค์ , E-mail.anntoomilo@gmail.com

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ , ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

[3]รองศาสตราจารย์, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมและอาจารย์ประจำหลักสูตร

สังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (Frequency)ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitataive research)กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 ท่าน เลือกแบบเจาะจงจากผู้มีประสบการณ์และผู้ทรงคุณวุฒิ เครื่องมือเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (structured In-depth Interview) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความ (descriptive Interpretation)

ผลการวิจัย พบว่า

สภาพการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยที่ได้อยู่ที่ 4.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ค่าเฉลี่ย ที่ได้4.85ด้านหลักคุณธรรม ค่าเฉลี่ยที่ได้ 4.86ด้านหลักความโปร่งใส ค่าเฉลี่ยที่ได้4.84ด้านหลักการมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยที่ได้ 4.83ความรับผิดชอบ ค่าเฉลี่ยที่ได้4.84ด้านหลักความคุ้มค่า ค่าเฉลี่ยที่ได้4.88

แนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 พบว่า **ด้านหลักนิติธรรม** สถานศึกษาได้นำหลักนิติธรรมมาใช้ในสถานศึกษาจริงตามสภาพบริบทของโรงเรียนเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดกรรมได้ตามสภาพของการจัดกิจกรรม และปฏิบัติหน้าที่ด้านงบประมาณเป็นไปตามระเบียบของทางราชการ แต่ยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินงาน**ด้านหลักคุณธรรม** บุคลากรภายในสถานศึกษาต้องได้รับการปลูกฝังและต้องปฏิบัติตนโดยยึดหลักคุณธรรมในทุกๆ ด้านเพราะการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้นั้นต้องอาศัยหลักคุณธรรม โดยเฉพาะงานด้านการเงิน พัสดุที่เป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียด อาศัยความรู้ความชำนาญไม่เช่นนั้นจะทำให้งานไม่เป็นไปตามระบบได้ **ด้านหลักความโปร่งใส** ในการบริหารโรงเรียนเป็นไปตามหลักความโปร่งใสส่งผลที่ดีแก่สถานศึกษา ในด้านการมีประสิทธิภาพของการทำงาน การบริหารงานที่มีการเปิดเผยข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดเป้าหมายของการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นไปตามระเบียบของทางราชการเพื่อมิให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรภายในสถานศึกษา **ด้านหลักการมีส่วนร่วม** ภายในสถานศึกษายังมีไม่ทั่วถึงเท่าที่ควรในเรื่องของงบประมาณ ขาดการวางแผนการบริหารการเงินเพราะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของเงินโดยเฉพาะบุคลากรจึงได้รับข่าวสารไม่ครบถ้วน การประเมิน นิเทศได้เปิดโอกาสให้บุคลากรมีการประเมินตนเองตามสภาพจริงอย่างต่อเนื่อง **ด้านหลักความรับผิดชอบ** ในการบริหารโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพนั้นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย

และต้องปฏิบัติหน้าด้วยความรับผิดชอบปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ของสถานศึกษาอยู่เสมอ ทั้งสร้างความเข้าใจในระเบียบการบริหารงบประมาณให้ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ทั้งสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรที่จะส่งเสริมการทำงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของโรงเรียน และมีการรายงานผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อรายงานต่อต้นสังกัดเป็นการสร้างความมั่นใจแก่สาธารณชนในการบริหารงานของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ**ด้านหลักความคุ้มค่า** โรงเรียนได้มีการจัดการเรียนการสอนโดยพัฒนาสิ่งต่างๆ รอบตัวให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่า ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ทั้งในชุมชนและสถานศึกษามาพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี รณรงค์ ให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากร ปลูกฝังจิตสำนึกในการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารโรงเรียน,หลักธรรมาภิบาล, ผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2

Abstract

The purposes of this study were: 1) to study the condition of the school administration based on the good governance of the school administrators in ChaophrayaNetwork 2, Nakhonsawan Primary Educational Service Area Office 1 and 2) to find the guidelines of school administration based on the good governance of the school administrators in ChaophrayaNetwork 2, Nakhonsawan Primary Educational Service Area Office 1

This research was Mixed Methods Research consisting of Survey Research and Qualitative Research. The sample of the research consisted of 137 school directors and teachers in the School Administrators in ChaophrayaNetwork 2, Nakhonsawan Primary Educational Service Area Office 1. The tools of this research were the questionnaires, In-Depth Interview from 10 Key Informants and descriptive Interpretation. The statistics used Frequency, Percentage, Mean, and Standard Deviation.

The findings of the study were as below:

1) The condition of the school administration based on the good governance of the school administrators in ChaophrayaNetwork 2, Nakhonsawan

Primary Educational Service Area Office 1. The overall was at the highest in all aspects ($\overline{X}$ = 4.85), when considering in each aspect found that the rule of law ($\overline{X}$ = 4.85), the morality ($\overline{X}$ = 4.86), the transparency ($\overline{X}$ = 4.84), the participation ($\overline{X}$ = 4.83), the accountability ($\overline{X}$ = 4.84), the value for money ($\overline{X}$ = 4.88)

2) The guidelines of school administration based on the good governance of the school administrators in ChaophrayaNetwork 2, Nakhonsawan Primary Educational Service Area Office 1 were as follows:

The rule of lawin school, the administrators give an opportunity for everyone to participate in all activities and follow the rule regulations and Law of budget; in addition, there are lack of expert in rule of law. **The morality**, teachers and education personnel must be moral/ethic cultivation by themselves and make sure that everyone is performing duties to achieve a goal by following the moral principles. Especially, teacher who works in finance and supplies because they need skills and be careful. Otherwise, the task is not system-based. **The transparency**, it's good for school to apply the transparency. Everyone works efficiency and sets a school's goal by working with well organizing and following the regulation. All school do as the transparency, everyone works without problems. **The participation**, the budget in school, there are lack of managing in financial therefore only the accountants know about budget. The educational personnel do not get any information. About the evaluation and lecture, everyone has a chance and cooperate to submit self-assessment regularly. **The accountability**, the management efficiency in school by collaboration from everyone and response to the duties and school policy. Everyone understands all rules in budgeting, and always promote and support everyone. Encouraging teachers and staffs report their works and send the report to Nakhonsawan Primary Educational Service Area office 1. After that published the report so they know how school managing efficiency.**The value for money**, school provide the best instruction and learning by development the helpful resources and environment in school and ask the community to develop learning center for

students. To campaign and be cultivate conscious mind for students to learn and appreciate of philosophy of the sufficiency economy and apply it in their daily and ultimate life.

Keyword: The Guidelines of School Administration, the Good Governance of the School Administrators ,ChaophrayaNetwork 2

บทนำ

โลกแห่งโลกยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาในด้านอื่นๆ เพื่อให้เข้าสู่ยุคดิจิตอลโดยมีการนำเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยมาใช้อย่างมากมาย หรือเรียกว่ายุคไทยแลนด์ 4.0 ได้มีการนำโมเดลในการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและนำนวัตกรรมเข้ามาช่วย เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าไปสู่การบริการมากขึ้น ตลอดจนการศึกษาของประเทศไทยที่ได้มีการปฏิรูปการศึกษามาอย่างตลอดเวลา มีการใช้กฎหมายการศึกษาแห่งชาติเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อนำพัฒนาการศึกษาให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพที่ดีและเป็นไปตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติดังกล่าว จึงได้พัฒนาจนถึงปัจจุบันในยุค การศึกษา 4.0 การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีการปฏิรูปการศึกษา ทั้งด้าน การปฏิรูประบบบริหาร ปฏิรูปครู และปฏิรูปการเรียนการสอน เพื่อให้ก้าวทันต่อสังคมโลก ในปัจจุบัน

การบริหารเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ และความ ล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพขององค์การ การบริหารเป็นลักษณะการ ทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยนำศาสตร์และ ศิลป์ พร้อมด้วยทรัพยากรทางการบริหารมาใช้ในกระบวนการการบริหารได้อย่างเหมาะสม และเกิด ประสิทธิภาพ อาจกล่าวได้ว่าทรัพยากรทางการบริหารที่สำคัญที่สุด คือผู้บริหาร ผู้บริหารเป็นหลักชัยของหน่วยงาน และเป็นดวงประทีปของผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็น ผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน และพยายามทำตนให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างแท้จริง ในขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องการบริหารที่ดีจากต่างประเทศได้ เผยแพร่เข้าสู่สังคมไทย โดยนักคิด นักวิชาการองค์กรพัฒนาต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงการ บริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ของสังคมใหม่ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ซึ่งมีสาระสำคัญคือ ความพยายามในการสร้างระบบการบริหาร กิจการบ้านเมืองที่ดีประสิทธิภาพและการปฏิบัติงานของการ

บริหารงานของผู้บริหารย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ซึ่งได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหารงาน รวมทั้งประสบการณ์และทักษะการบริหารงานของผู้บริหาร ในการดำเนินงานของผู้บริหารนั้นจำเป็นต้อง มีกระบวนการในการชักนำบุคคลในองค์การให้มีความตั้งใจใน การทำงานให้ประสบความสำเร็จ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

ธรรมาภิบาล เป็นมิติของกระบวนทัศน์ใหม่การบริหารงานภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การเน้นบทบาทของผู้บริหารงานภาครัฐในฐานะที่เป็นผู้ให้บริการที่มีคุณภาพสูง ตามที่ประชาชนต้องการ การสนับสนุนให้เกิดความเป็นอิสระ ในการบริหารงานแต่ละระดับมากขึ้น และเป็นหลักคิดในเรื่องการบริหาร องค์กร เพื่อประกันเรื่องฉ้อราษฎร์ บังหลวง และความไม่มีประสิทธิภาพการบริหารงานอย่างโปร่งใส มีคุณภาพ ระบบธรรมาภิบาล จึงเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของ ทุกองค์กรไม่ว่าหน่วยงานราชการ หรืองานเอกชน แต่ต้องอาศัย การปรับตัว และเตรียมความพร้อมของประชาชน และผู้บริหารในทุกระดับ ระบบการศึกษา มีปัญหาในทุกระดับ ที่ผ่านมากระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอนต้องโปร่งใส คือ การตรวจสอบได้ และอธิบายได้ ทุกขั้นตอนต้องมีผู้รับผิดชอบ นอกจากการบริหาร และจัดการศึกษาตามอำนาจหน้าที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนแล้ว รัฐบาลได้มีการปฏิรูประบบราชการเพื่อบริการประชาชนให้มีความพึงพอใจในการบริการภาครัฐ มากขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย การสร้างระเบียบบริหาร กิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 ต่อมาได้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ขึ้น เพื่อให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม และส่วนราชการถือปฏิบัติ การบริหารจัดการของ โรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน และเป็นโรงเรียนของรัฐ จึงต้องนำหลักการ ว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ธรรมาภิบาล” มาบูรณาการในการบริหาร และจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนในฐานะ ที่เป็นนิติบุคคล หลักการดังกล่าว ได้แก่ 1. หลักนิติธรรม 2. หลักคุณธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักการมีส่วนร่วม 5. ความรับผิดชอบ 6. หลักความคุ้มค่า หลักธรรมาภิบาลอาจบูรณาการ เข้ากับการดำเนินงานของโรงเรียน ได้แก่ การดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงาน บุคคล และการบริหารทั่วไป ซึ่งเป้าหมายในการจัดการศึกษา คือ ทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และ มีความสุข

จากเหตุผลดังกล่าวจึงศึกษาแนวทางสู่ระบบการบริหารหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารระเบียบให้สังคม ภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชนซึ่งครอบคลุมไปถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็น

ส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกันวิกฤติภยันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสอดคล้องกับความเป็นไทยและกระแสโลกในยุคปัจจุบัน

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยศึกษาเฉพาะโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยาเมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยมีความสนใจว่า ผู้บริหารได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานสถานศึกษามากน้อยเพียงใด มีแนวทางในการบริหารโรงเรียนอย่างไรจึงเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการบริหาร ส่งผลกระทบต่อการบริหารในด้านใดบ้าง และจะศึกษาจากทัศนะของครู รวมทั้งผู้บริหารในการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาว่าได้นำหลักธรรมธรรมภิบาลมาใช้อย่างไร และนำมาใช้ได้มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

2. เพื่อหาแนวทางการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) และใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษากลุ่มเครือข่าย พระบางเจ้าพระยา เขตอำเภอเมือง 2 จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 จำนวน 207 คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 โดยแบ่งตามสัดส่วนของครูในแต่ละโรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามขนาดของโรงเรียนแล้ว จึงแบ่งจำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ 137 คน เพื่อมิให้การสุ่มตกไปอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากครูผู้สอนแต่ละโรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษากลุ่มเครือข่าย พระบางเจ้าพระยา เขตอำเภอเมือง 2 จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 จำนวน 10 คน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือจบการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป หรือมีความรู้ด้านหลักการบริหารการศึกษา หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ทั้งพระพุทธศาสนาและทางการศึกษาหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาอันเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนามีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ระดับหัวหน้าฝ่ายงาน หัวหน้างาน ไม่มีอคติในการที่จะให้ข้อมูลทั้งทางด้านพระพุทธศาสนาและด้านการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย

1.แบบสอบถาม แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)ชนิด 5 ตัวเลือก และแบบสอบถามปลายเปิด โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบลักษณะเลือกตอบ มีคำถามจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 มีทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ และ6) หลักความคุ้มค่า โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) โดยกำหนดค่าเกณฑ์ 5 ระดับคือ มากที่สุดมาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การน้ำหนักของคะแนนดังนี้[1]

5 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะปัญหาอุปสรรคและข้อคิดเห็นอื่นๆ ตามหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้านคือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า โดยใช้คำถามปลายเปิด

2. แบบสัมภาษณ์ เป็นการแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 ท่าน เป็นคำถามปลายเปิดแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปข้องผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2แบบสัมภาษณ์ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยาเมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage)

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมภิบาลของผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษา เครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) มีเกณฑ์การพิจารณาค่าเฉลี่ย ดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย การแปรความหมาย
ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 มาก
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 น้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยดำเนินการดังนี้

1. นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

2. วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์และข้อความจากการเขียนตอบจากแบบสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิค การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) พรรณนาความ (descriptive Interpretation)

3. สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือใช้การหา ค่าความสอดคล้องของเนื้อหาตรงกับขอบข่ายของเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence : IOC) โดยแต่ละข้อมีค่าเท่ากับ 0.5-1.0 และหาค่าความเชื่อมั่นโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient Method) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งมีความความเชื่อมั่น .51 ขึ้นไป

2. สถิติพรรณนา ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

สภาพการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยา เมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยที่ได้อยู่ที่ 4.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ค่าเฉลี่ย ที่ได้4.85ด้านหลักคุณธรรม ค่าเฉลี่ยที่ได้ 4.86ด้านหลักความโปร่งใส ค่าเฉลี่ยที่ได้4.84ด้านหลักการมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยที่ได้ 4.83ความรับผิดชอบ ค่าเฉลี่ยที่ได้4.84ด้านหลักความคุ้มค่า ค่าเฉลี่ยที่ได้4.88

แนวทางการบริหารโรงเรียน ตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายพระบางเจ้าพระยาเมือง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

1. ด้านหลักนิติธรรม สถานศึกษาได้นำหลักนิติธรรมมาใช้ในสถานศึกษาจริงตามสภาพบริบทของโรงเรียนเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดกรรมได้ตามสภาพของการจัดกิจกรรม และปฏิบัติหน้าที่ด้านงบประมาณเป็นไปตามระเบียบของทางราชการ แต่ยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินงาน

2. ด้านหลักคุณธรรม บุคลากรภายในสถานศึกษาต้องได้รับการปลูกฝัง และต้องปฏิบัติตนโดยยึดหลักคุณธรรมในทุกๆ ด้านเพราะการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

นั้นต้องอาศัยหลักคุณธรรม โดยเฉพาะงานด้านการเงิน พัสดุที่เป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียด อาศัยความรู้ความชำนาญไม่เช่นนั้นจะทำให้งานไม่เป็นไปตามระบบได้

3. ด้านหลักความโปร่งใสในการบริหารโรงเรียนเป็นไปตามหลักความโปร่งใสส่งผลที่ดีแก่สถานศึกษา ในด้านการมีประสิทธิภาพของการทำงาน การบริหารงานที่มีการเปิดเผยข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดเป้าหมายของการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นไปตามระเบียบของทางราชการเพื่อมิให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรภายในสถานศึกษา

4. ด้านหลักการมีส่วนร่วม ภายในสถานศึกษายังมีไม่ทั่วถึงเท่าที่ควรในเรื่องของงบประมาณ ขาดการวางแผนการบริหารการเงินเพราะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของเงินโดยเฉพาะบุคลากรจึงได้รับข่าวสารไม่ครบถ้วน การประเมิน นิเทศได้เปิดโอกาสให้บุคลากรมีการประเมินตนเองตามสภาพจริงอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านหลักความรับผิดชอบ ในการบริหารโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพนั้นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย และต้องปฏิบัติหน้าด้วยความรับผิดชอบปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ของสถานศึกษาอยู่เสมอ ทั้งสร้างความเข้าใจในระเบียบการบริหารงบประมาณให้ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ทั้งสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรที่จะส่งเสริมการทำงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย ภารกิจของโรงเรียน และมีการรายงานผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อรายงานต่อต้นสังกัดเป็นการสร้างความมั่นใจแก่สาธารณชนในการบริหารงานของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

6. ด้านหลักความคุ้มค่า โรงเรียนได้มีการจัดการเรียนการสอนโดยพัฒนาสิ่งต่างๆ รอบตัวให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่า ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ทั้งในชุมชนและสถานศึกษามาพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี รณรงค์ ให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากร ปลูกฝังจิตสำนึกในการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ด้านหลักนิติธรรม ควรเปิดโอกาสให้ชุมชน นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษา และมีบทบาทด้านการเงิน พัสดุอย่างเปิดเผยและตรวจสอบได้ให้เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายของหน่วยงาน

1.2 ด้านหลักคุณธรรม ควรปลูกฝังให้บุคลากรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในศีลธรรมต่อการปฏิบัติหน้าที่โดยเฉพาะงานการเงินพัสดุที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบ ต้องปฏิบัติอย่างตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน

1.3 ด้านหลักความโปร่งใสควรเปิดเผยข้อมูลด้านการเงิน พัสดุ การจัดซื้อจัดจ้าง การกำหนดทิศทางเป้าหมายการดำเนินงานตามระเบียบของทางราชการต่อสาธารณชน และหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อลดการเกิดปัญหาภายในสถานศึกษา

1.4 ด้านหลักการมีส่วนร่วม ควรเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารงานการศึกษาทั้ง การเรียนการสอน งบประมาณ การประเมิน นิเทศ ติดตามผลการปฏิบัติงานของบุคลากรภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.5 ด้านหลักการรับผิดชอบ ควรปฏิบัติหน้าด้วยความรับผิดชอบปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ของสถานศึกษาสร้างความเข้าใจในระเบียบการบริหารงบประมาณให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ทั้งสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์

1.6 ด้านหลักความคุ้มค่า ควรจัดให้มีการจัดการเรียนการสอนโดยพัฒนาสิ่งต่างๆ รอบตัวให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ทั้งในชุมชน และในสถานศึกษามาพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด และให้บุคลากร และนักเรียนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรนำผลการศึกษานี้เป็นข้อมูลในการวางแผนการปฏิบัติงานพัฒนาการบริหารการศึกษา ให้มีเกิดประสิทธิภาพและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2. ควรนำผลการศึกษานี้เป็นข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้บุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนให้สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

3. ควรรายงานผลให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับที่สูงขึ้นไป ได้ทราบข้อดีเพื่อสนับสนุนต่อไป และให้ทราบถึงปัญหาต่างๆ ของโรงเรียน และให้การสนับสนุนโรงเรียนที่ยังขาดความพร้อมในด้านปัจจัยต่างๆ ต่อการพัฒนาสถานศึกษา และอำนวยความสะดวกในด้านการประสานงานขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายต่างๆ ให้มากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาจากกลุ่มประชากร หรือกลุ่มตัวอย่างโดยรวมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 จังหวัดนครสวรรค์ทั้งหมด เพื่อศึกษาว่ามีการใช้หลักธรรมาภิบาล มีความเหมือนหรือความแตกต่างจากการวิจัยในครั้งนี้อย่างไร

2. ควรทำการศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบว่าการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษามีปัจจัยอย่างไร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพของผู้บริหารต่อไป

3. ควรศึกษาวิจังเชิงคุณภาพในการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หรือหลักธรรมอื่นๆ ในพระพุทธศาสตร์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อต้องการทราบถึงความคิดเห็นของบุคคลกรในสถานศึกษาครอบคลุมทุกด้านปัญหา

4. ควรทำการศึกษาวิจัยผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการนำหลักธรรมาภิบาลไปประยุกต์ใช้เป็นการบริหารเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ธีระพล อรุณะกสิกร (บรรณาธิการ). **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542**.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2542.

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช. **ธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม.**กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลาการพิมพ์, 2543.

ณัฐฐา วินิจนัยภาค, **วารสารรัฐประศาสนศาสตร์.** ปีที่ 8. ฉบับที่ 2. กรกฎาคม-ธันวาคม 2553.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน . **การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี(Good Governance)**. กรุงเทพมหานคร :สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2543.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต).พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม.กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, 2542.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549.

กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, 2546.

กระทรวงศึกษาธิการ , **เอกสารเพิ่มเติมประกอบชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลักสูตรการบริหารงาน : การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ เพื่อเตรียมความพร้อมบุคลากร**

ทางการศึกษาเข้าสู่โครงการใหม่ ของกระทรวงศึกษาธิการ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ 2546.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ . **การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม. 2548,

พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีในการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2549.

มัลลิกา ต้นสอน. **การจัดการยุคใหม่.**กรุงเทพมหานคร : เอกซเปอร์เน็ท จำกัด. 2544.

ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2537.

สุธี สุทธิสมบูรณ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น.**กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักพิมพ์, ก.พ. 2536.

จันทรานี สงวน นาม.**ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา** . กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, 2545.

ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร.** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2537.

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์.**เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา.**เพชรบูรณ์: คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏ, 2542.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. **มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพ ภายนอก: ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** พิมพ์ครั้งที่5. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน คุณภาพการศึกษา. สมศ. 2545 , หน้า 162–174.

สมคิด บางโม.**การบริหารการศึกษา** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:สถาบันราชภัฏพระนคร 2544.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ. **การวิจัยการบริหารการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2536.